

СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ВИКОРИСТАННЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА АПЕЛЯЦІЇ У БІБЛІЙНИХ ТЕКСТАХ

У статті зроблено спробу окреслити основні стилістичні особливості номінативних та вокативних речень у біблійних текстах, які, як виявилось, є досить різноманітними та багатофункціональними, незважаючи на вузьке лексичне наповнення, зумовлене специфікою викладу інформації.

Ключові слова: односкладні іменні речення, номінативні та вокативні речення, стилістичні особливості речень.

Надежда Витрук

Стилистические параметры использования односоставных предложений репрезентации и апелляции в библейских текстах

В статье сделана попытка очертить основные стилистические особенности номинативных и вокативных предложений в библейских текстах, которые, как оказалось, достаточно разнообразны и многофункциональны, несмотря на узкое лексическое наполнение, обусловленное спецификой изложения информации.

Ключевые слова: односоставные именные предложения, номинативные и вокативные предложения, стилистические особенности предложений.

Nadiya Vitruk

Stylistic parameters of usage of one-syllable sentences Representation and appeal in the bible texts

The attempt to depict the main stylistic peculiarities of nominative and vocative sentences in the Bible texts, which, as it appeared, are pretty different and multipurpose, despite the narrow lexical filling which is caused by specificity of giving information, is made in the article.

Key words: one-syllable nominal sentences, nominative and vocative sentences, stylistic peculiarities of the sentences.

Односкладні іменні речення, головний член яких співвідносний з підметом, є досить поширеними і часто вживаними типами синтаксичних конструкцій як в усному, так і у писемному мовленні. Лінгвістичними дослідженнями підтверджено, що частотність їхнього вживання суттєво збільшилась з початку ХІХ століття, відповідно зросла їх кількість та розширились функції, а згодом з'явилась потреба в постійному різногалузевому використанні. Односкладні речення репрезентації та апеляції поряд з іншими синтаксичними утвореннями вже тривалий час є актуальними об'єктами граматики, що потребують повнішого й аргументованішого вивчення (терміни „односкладні речення репрезентації” та „односкладні речення апеляції” використовуємо слідом за М. С. Скабом, див., зокрема: [14, с. 172–173]).

Завдяки мінімальній структурі, лаконічності та влучності, а також особливій інтонації, аналізовані речення є одним з найефективніших стилістичних засобів, що допомагають відтворити важливі деталі різних образів, предметів, подій, картин природи, життєвих моментів та ситуацій, їх обставин тощо. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки стилістичні функції односкладних іменних речень репрезентації та апеляції або ж номінативних й вокативних синтаксичних конструкцій надзвичайно різноманітні. Про це свідчать не тільки функціональні стилі української літературної мови (науковий, епістолярний, ораторський, офіційно-діловий, розмовний тощо), яким вони властиві, а й жанри художньої та журнально-публіцистичної літератури, в яких вони вже є невід'ємним та незамінним вирізняльним чинником. Очевидним та безсумнівним є й той факт, що для увиразнення певного фрагменту тексту номінативні та вокативні речення вживають і в конфесійному (релігійному, духовному) стилі – Біблії, Євангеліях, молитвах, псалмах, церковних богослужіннях, відправах, проповідях тощо.

У мовознавчій літературі дуже мало джерел, з яких можна було б почерпнути інформацію про специфіку синтаксичних конструкцій (в тому числі й односкладних), що функціонують у сакральних текстах. Натрапляємо здебільшого на дослідження, пов'язані із визначенням статусу конфесійного стилю в стильовій системі української мови, його жанрів, процесу формування та періодів розквіту, і лише в поодиноких випадках знаходимо описи деяких мовних явищ та їх особливостей або ж характеристику мови творів письменників, де в загальних рисах сказано про речення релігійної тематики та їх сутність (наприклад, про роль звертань у творах Т. Шевченка [5, с. 585]). Тому вважаємо за потрібне визначити контекстуальні умови вживання номінативних та вокативних речень, а також з'ясувати основні стилістичні параметри їх використання у текстах Святого Письма.

У граматичних працях і статтях із синтаксису сучасної української мови про стилістичні властивості односкладних речень репрезентації й апеляції сказано чимало: по-перше, висвітлено причини їх появи у літературі різного жанру XVIII – початку XIX століть та пояснено основні тенденції розвитку в XX, коли зазначені конструкції стали не просто особливим способом вираження думки, а поширеним граматично-стилістичним прийомом літературної мови [10, с. 326–327; 15, с. 65–71]; по-друге, з'ясовано основні реченнєві (структурно-семантичні показники) та позареченнєві (конкретна мовленнєва ситуація) чинники, які прямо впливають на спосіб вираження стилістичної функції [8, с. 147–149]; по-третє, досліджено структурну активність та семантичну функціональність номінативних чи вокативних граем із урахуванням стилістичних можливостей у народній творчості [16, с. 22–25], у творчості конкретного письменника [5, с. 580–593; 12, с. 173–181; 6, с. 63–67] або ж у загальнолітературному контексті [3, с. 105–108; 1, с. 29–33; 9, с. 167–168; 7, с. 65–66; 11, с. 252–254], частково у сакральних текстах [13, с. 221–224]; по-четверте, виявлено залежність стилістичних функцій та додаткових смислових відтінків речення від розміщення односкладної іменної синтаксичної конструкції у тексті, тобто від препозиції, інтерпозиції чи постпозиції [10, с. 332–333]; по-п'яте, аргументовано також те, що речення репрезентації та апеляції виконують роль своєрідних стилістичних фігур, які надають контексту певного емоційно-експресивного забарвлення [16, с. 22–25; 10, с. 322], виступаючи одночасно одним із експресивних засобів синтаксису; по-шосте, визначено, що номінативні та вокативні граєми „не можна зараховувати до числа стилістично нейтральних конструкцій” [10, с. 324], оскільки вони у порівнянні з іншими реченнями спроможні стисло й чітко розкрити суть думки, швидко відтворити та зафіксувати основні її деталі у будь-яких стильових умовах з відповідною супровідною інтонацією.

Незалежно від структурних поширювачів і семантичних різновидів, обидва типи синтаксичних конструкцій виконують основну свою функцію – називають особу (предмет), часто даючи позитивну чи негативну оцінку їх якостей та особливостей. Правда, номінативні речення лише констатують наявність цієї особи (предмета), вокативні ж, крім того, – висловлюють певне ставлення до неї, яке завжди має емоційно-експресивне забарвлення.

У біблійних текстах ці функції не змінюються, речення не втрачають своїх стилістичних спрямувань та настанов, а навпаки розширюють їх. Змінним є тільки лексичне наповнення синтаксичних конструкцій та їх контекстуальне оточення. Розглянемо це на конкретних прикладах, проаналізувавши окремо групи номінативних та вокативних синтаксичних конструкцій.

Вживання речень репрезентації (представлення) у Біблії, на нашу думку, не випадкове, а спрямоване насамперед на те, щоб яскраво зобразити конкретні біблійні образи та події, вирізнивши їх у такий спосіб з-поміж інших. Крім того, номінативні

грамеми змінюють тон та інтонацію викладу для привернення уваги читача (слухача). За стилістичною метою виокремлюємо наступні групи номінативних синтаксичних конструкцій, враховуючи їх комунікативну роль та додаткові смислові значення:

1) возвеличення і прославлення імені Господа Бога: *І впокорилися Їзраїлеві зверхники та цар і сказали: „Справедливий Господь!”* (2 Хр. 12 : 6); *Бог грізний у святинях Своїх, Бог Їзраїлів Він, що народові дає силу й міць. Бог благословенний!* (Пс. 68 : 36); *Господь милостивий та справедливий, і наш Бог милосердний!* (Пс. 116 : 5); *А Хома відповів і сказав Йому „Господь мій і Бог мій!”* Промовляє до нього Ісус: *„Тому ввірував ти, що побачив Мене? ...”* (Ів. 20 : 28) (поширені оцінно-стверджувальні номінативні речення, доречно вписані у контекст розповіді, невимушено й мимовільно створюють в уявленні читача (слухача) справжній всемогутній і багатобічний образ Бога);

2) представлення Святої Трійці (на протигагу видуманим та створеним божкам, ідолам):

а) Самого Бога: *Тому Моє Ймення пізнає народ Мій, тому того дня він пізнає, що Я – то Отой, що говорить: **Ось Я!*** (Іс. 52 : 6);

б) Сина Господнього: *Наступного дня стояв знову Іван та двоє з учнів його. І поглянувши на Ісуса, що проходив, Він сказав: „**Ото Агнецъ Божий!**”* (Ів. 1 : 36); *Був то ж день приготування Пасхи, година була – близько шостої. І він (Пилат. – Н.В.) каже юдеям: „**Ось ваш Цар!**”* (Ів. 19 : 14); *І вийшов назовні Ісус, у терновім вінку та в багрянім плащі. А Пилат до них каже: „**Оце Чоловік!**”* (Ів. 19 : 5);

в) Діви Марії: *І, показавши рукою Своєю на учнів Своїх, Він промовив: „**Ото Моя мати та браття Мої!** ...”* (Мт. 12 : 49); *Потім каже до учня: „**Оце мати твоя!**”* І з тієї години той учень узяв її до себе (Ів. 19 : 27) (поширені вказівні номінативні речення в супроводі окличної інтонації, вирізняють важливі й конкретні біблійні образи, акцентуючи цим на них особливу увагу);

3) представлення конкретної людини чи соціальної групи людей: *І сказав Він до нього: „**Аврааме!**”* А той відказав: *„**Ось я!**”* (1 М. 22 : 1); *І Давид сказав: „**Мефівошете!**”* А той відказав: *„**Ось твій раб!**”* (2 Сам. 9 : 6); *І сказала вона до раба: „**Хто отой чоловік, що полем іде нам назустріч?**”* А раб відповів: *„**То мій пан!**”* (1 М. 24 : 65); *І сказала вона: „**Ось невільниця моя Бігла. ...**”* (1 М. 30 : 3); ***Оце сини Манасаї, Йосипового сина, мужі, за їхніми родами*** (Ег. 17 : 2); *„**Чи ти Ціва?**”* А той відказав: *„**Раб твій!**”* (2 Сам. 9 : 2); *І сказав Ісус до народу: „**Ви свідки на себе, що ви вибрали Господа служити Йому.**”* І сказали вони: *„**Свідки!**”* (Ег. 24 : 22) (з допомогою поширених вказівних та оцінних речень репрезентації переважно оклично-розповідного характеру змальовано образи людей різного тогочасного суспільного статусу);

4) найменування особи (осіб), яка не чинила угодних Богу дій та не сповідувала Його вчень: *Хіба можна сказати цареві: „**Негідний!**”, а вельможним: „**Безбожний!**”?* (Йов. 34 : 18); *На сміх я сказав: „**Нерозумний!**”, а на радість: „**Що робить вона?**”* (Екл. 2 : 2); *Так ви ради передання вашого знівечили Боже Слово. **Лицеміри!*** (Мт. 15 : 7); *Прийшли дні відвідин, прийшли дні заплати, – Ізраїль пізнає оце: „**Нерозумний пророк цей, шалений муж духа!**”* (Ос. 9 : 7); *І руїни відвічні сини твої позабудовують, поставили основи довічні, і будуть тебе називати: „**Замуровник пролomu, напрямник шляхів для поселення!**”* (Іс. 58 : 12) (оцінні номінативні речення з виразно якісною семантикою (в нашому випадку – негативною) підсилюють емоційність сприйняття зображувального образу людини, наштовхують читача на певні роздуми та відповідні висновки);

5) називання особи у переносному значенні: *Як побачили ж учні, що йде Він по морю, то настрашилися та й казали: „**Мара!**”* (Мт. 14 : 26) (однослівне окличне якісно-оцінне номінативне речення створює ефект перестороги і водночас ще раз підтверджує всемогутність Господа);

б) називання понять, що вказують на їх приналежність Богу: *І спіткали його Божі Анголи. І Яків сказав, коли їх побачив: „Це Божий табір!”* (1 М. 32 : 3); *І сказали чарівники фараонові: „Це перст Божий!”* (2 М. 8 : 15); *Це цілоспалення, пахощі любі, огняна жертва для Господа* (4 М. 28 : 13) (поширені вказівні речення репрезентації підкреслюють у контексті винятково важливі для формування правильного світосприймання об'єкти);

7) позначення предметів, речей, які були об'єктами реалізації Господніх задумів: *Господь Бог учинив, що я бачив таке: **Ось кіш доспілих плодів*** (Ам. 8 : 1); *І подав кухар стегно та те, що на ньому, і поклав перед Саулом. А Самуїл сказав: „**Оце позоставлене!**”* (1 Сам. 9 : 24); *А Він їх запитав: „Скільки маєте хліба?” Вони ж повідомили: „**Семеро**”* (Мр. 8 : 5); – *Скільки повних кошів із кусків ви зібрали? Вони кажуть до Нього: „**Дванадцять**”* (Мр. 8 : 12); *А він пізнав його та й сказав: „**Вбрання мого сина... Дикий звір його з'їв...**”* (1 М. 37 : 33) (з допомогою підкреслених вказівних та буттєвих номінативних конструкцій зафіксовано потрібні факти дійсності);

8) позначення абстрактних понять, що характеризують стан, явище, подію тощо: ***Це границя південна*** (Ег. 18 : 19); ***Великий такий землетрус, такий міцний!*** (Об. 16 : 18); *І злякався він і сказав: „**Яке страшне оце місце! ...**”* (1 М. 28 : 17) (вказівні та оцінно-окличні номінативні речення описують навколишню обстановку, частки *такий, який* підсилюють її сприймання).

Як бачимо, вживання речень репрезентації у Книгах Святого Письма не є частим. Використано переважно структурно поширені конструкції трьох різновидів (буттєві, вказівні, оцінні (оцінно-стверджувальні та оцінно-окличні), що займають у тексті інтер-або постпозицію. Більшість номінативних утворень спрямовані реалізувати одну стилістичну мету – представити читачу (слухачу) Господа як єдиного Бога та людину як богоязливу чи навпаки непокірну особу. Факти та предмети навколишньої дійсності констатують дуже рідко, вказують лише на окремі речі, з допомогою яких здійснювались чуда або пророцтва.

Односкладні речення апеляції (звертання), на які натрапляємо у біблійних текстах, використані з метою називати особу, до якої звернена мова, та „залучати її увагу до висловленої думки, звертання може характеризувати цю особу, виражати певне суб'єктивне ставлення до неї того, хто говорить” [9, с. 168], а також виконувати відповідні стилістичні функції у різних контекстуальних умовах. Вокативні грами Святого Письма спрямовані насамперед до:

1) Бога: ***Отче Праведний!** Хоча не пізнав Тебе світ, та пізнав Тебе я* (Ів. 17 : 25); ***О, Господи!** Що я скажу по тому, як Ізраїль обернув потилицю перед своїми ворогами!* (Ег. 7 : 8); *І став Соломон перед Господнім жертівником [...] та й сказав: „**Господи, Боже Ізраїлів!** ...”* (1 Цар. 8 : 22); *І став Йосафат у зборі Юдиному [...] та й сказав: „**Господи, Боже батьків наших!** Чи ж не Ти Бог на небесах?”* (2 Хр. 20 : 6); *А вони попадали на обличчя свої та й сказали: „**Боже, Боже духів і кожного тіла!** Як згрішить один чоловік, чи Ти будеш гніватися на всю громаду?”* (4 М. 16 : 22); ***О Господи, сило моя та твердине моя, і захисте мій в день недолі!*** (Єр. 16 : 19) (поширені вокативні речення зі значенням прохання посилюють емоційність при сприйнятті окремих частин тексту, в деяких випадках цьому сприяє повтор як стилістичний засіб);

2) членів родини: *До гробу я кличу: „**О батьку ти мій!**”* *До черви: „**Моя мамо та сестро моя!**”* (Йов. 17 : 14); *І зійшов до нього Йоаш, Ізраїлів цар, і плакав над ним і говорив: „**Батьку мій, батьку мій, колеснице Ізраїлева та верхівці його!**”* (1 Цар. 13 : 14); *І покликав він старшого сина свого Ісава, і промовив до нього: „**Мій сину!**”* (1 М. 7 : 1); *„**Ах, дочко моя!** Ти справді повалила мене, і ти стала однією з тих, що не щасливлять мене. ...”* (Суд. 11 : 35); *І покликав він його в своїм гробі, і плакали над ним:*

„**Ой, брате мій!**” (1 Цар. 13 : 30) (підкреслені конструкції з допомогою займенникових прикметників *мій, моя* вказують на приналежність особи до родини, передають характер відносин у ній);

3) представників певної громади: *І вивів їх звідти й спитав: „Добродії! Що треба робити мені, щоб спастися?”* (Дії 16 : 30); *Тоді Павло став посередині ареопагу й промовив: „Мужі атенські! ...”* (Дії 17 : 22); *І побачивши це, промовив Петро до народу: „Мужі ізраїльські! ...”* (Дії 3 : 12); *Ставши ж Петро з Одинадцятьма, свій голос підніс й промовив до них: „Мужі юдейські та мешканці Єрусалиму!...”* (Дії 2 : 14); *„Мужі-браття! Належало збутись Писанню тому, що устами Давидовими Дух Святий був прорік про Юду, ...”* (Дії 1 : 16) (речення апеляції, поширені означеннями чи виражені прикладкою, виступають художньо-образною характеристикою осіб і тому „такі словосполучення здебільшого синонімічні” [16, с. 25]);

4) наставників: *Хто до Кіра говорить: „Мій пастирю”, і всяке Моє пожадання він виконає ...* (Іс. 44 : 28); *І, прийшовши, підійшов він негайно та й каже: „Учителю!” І поцілував Його...* (Мр. 14 : 45); *А вона обернулася та по-єврейському каже Йому: „Раббуні!” цебто: „Учителю мій!”* (Ів. 20 : 16) (вокативні речення відтворюють тип відносин між окремими особами, свідчать про прихильність один до одного, певну прив’язаність, на що вказує займенниковий прикметник *мій*);

5) заможних людей, управителів: *Тоді Петро, переповнений Духом Святим, промовив до них: „Начальники люду та старшини Ізраїлеві! ...”* (Дії 4 : 8); *А потому Давид устав, і вийшов із печери, та й закричав за Саулом, говорячи: „Пане мій, о царю!”* (1 Сам. 24 : 9); *Сиди мовчки й ввійди до темноти, о дочко халдеїв, бо кликати більше не будуть тебе: Пані царств!* (Іс. 47 : 5) (вокативні конструкції служать способом фіксації управлінського апарату, його основних чинів);

6) людей неосвічених, поганих: *І відповів його пан і сказав йому: „Рабе лукавий і лінивий! ...”* (Мт. 25 : 26); *І запалав Саулів гнів на Йонатана, і він сказав йому: „Негідний і неслухняний сину! ...”* (1 Сам. 20 : 30); *О, ви нерозумні галати!* (Гал. 3 : 1); *О, ваша фальшивосте! Чи ганчар уважається рівним до глини?* (Іс. 29 : 16); *Роде змійний! Як ви можете мовити добре, будиши злі?* (Мт. 12 : 34); *„О ви, твердошиї, люди серця й вух необрізаних! Ви завжди противитесь Духові Святому, як ваші батьки, так і ви! ...”* (Дії 7 : 51) (завдяки оцінним реченням апеляції, поширених влучними означеннями та займенниковим іменником *ви*, який урочисто й піднесено спрямовує вислів до певної групи людей, правдиво зображено відповідні образи);

7) понять абстрактного чи предметного значення: *О глибино багатства, і премудрости, і знання Божого!* (Рим. 11 : 33); *Завулонова земле, і Нефталинова земле, за Йорданом при морській дорозі, Галілеє поганська! ...* (Мт. 14 : 15) (поширені вокативні графеми різного значення виокремлюють у контексті потрібний об’єкт, оцінюють його).

Речення апеляції у Святому Письмі, за нашими спостереженнями, мають, як і в інших жанрах літератури, різноманітне стилістичне навантаження. Загалом, це структурно поширені (означеннями, займенниковими іменниками *ти, ви* та займенниковими прикметниками *мій, моя*, вигуками, частками) форми звертання, вжиті у прямому значенні, головна функція яких – називати особи (а не явища та предмети тогочасної дійсності), відповідно характеризуючи їх і вносячи в контекст різні смислові відтінки (здебільшого – прохання, вдячності, застереження та настанови, рідше – осуду, непокори, зневаги тощо). Вагому роль, звичайно, відіграє інтонація, яка у всіх вище перелічених вокативних речення є окличною. Завдяки їй слова, лексичне значення яких містить необхідну оцінку особи чи явища, вимовляють на підвищених тонах залежно від зображувальної мовної ситуації (голосніше, повільніше, уривчасто тощо).

Варто, на нашу думку, звернути увагу ще на одну особливість використання номінативних та вокативних графем у Біблії. Майже всі конструкції вжито у прямій мові, і це не випадково, адже „саме у діалозі можна передати думку, не розгортаючи її деталей, обмежуючись лише вказівкою самого головного в її суті, так як сама обстановка, міміка, інтонація зрозумілі співбесіднику й так” [1, с. 32–33]. Виклад інформації у такий спосіб створює ефект розмовної мови, яку озвучує та оцінює не автор тексту, а безпосередньо сам комунікант. Це оживляє розповідь і ще раз підкреслює варіативність стилістичних можливостей у використанні односкладних іменних речень.

„Завдяки своїй семантичній місткості й структурній стислості” [8, с. 148] речення репрезентації та апеляції можуть вкраплюватись у складні синтаксичні конструкції, виокремлюючи з-поміж інших потрібні образи та картини і, що найважливіше, не змінюючи при цьому своїх основних як синтаксичних, так і стилістичних функцій та значень, не потрапляючи в тісну структурну та смислову залежність. Наприклад: *Скажіть своїм братам: „Народ Мій”, а своїм сестрам: „Помилувана”* (Ос. 2 : 3); *І кажуть сини твого народу: „Несправедлива Господня дорога!” тоді як несправедлива їхня власна дорога* (Єз. 33 : 17); *Хто живе під покровом Всевишнього, хто в тіні Всемогутнього мешкає, той скаже до Господа: „Охороно моя та твердине моя, Боже мій”, – я надіюсь на Нього!* (Пс. 91 : 2); *Тому так промовляє Господь про Єгоякіма, Йосійного сина, царя Юдиного: „Не будуть за ним голосити: О мій брате! й О сестро! Не будуть за ним голосити: О пане й О величносте його! Поховають його, немов того осла, волочачи та викидаючи геть за брами Єрусалиму...”* (Єр. 22 : 18); *І станеться, того дня – говорить Господь – ти кликатимеш: „Чоловіче мій”, і не будеш більше кликати Мене: „Мій ваале”* (Ос. 2 : 18).

Таким чином, можемо констатувати, що речення репрезентації та апеляції у текстах Святого Письма, незважаючи на „досить вузький діапазон лексичного наповнення субстанційної сфери змісту” [13, с. 222], обмежений найменуванням переважно осіб у прямому значенні, мають різноманітні та багатофункціональні стилістичні властивості, зумовлені насамперед специфікою викладу інформації у конфесійному стилі та побудовою таких синтаксичних форм, які б правильно відтворювали суть тої чи тої біблійної розповіді, притчі, проповіді тощо.

Література

1. Ардентов Б. П. О стилистическом употреблении номинативных предложений / Б. П. Ардентов // Русский язык в школе. – 1958. – № 1. – С. 29–33.
2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Запові із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена.
3. Біяченко Л. О. Номінативні речення в сучасній українській літературній мові / Л. О. Біяченко // Наукові записки Київського держ. пед. ін-ту ім. О. М. Горького. Філологічна серія / відп. ред. Мадусевський А. П. / Міністерство освіти УРСР. – К., 1957. – Т. XXIV. – С. 90–108.
4. Біяченко Л. О. Стилістичні функції називних речень / Л. О. Біяченко // Українська мова і література в школі. – 1969. – № 1. – С. 59–62.
5. Булаховський Л. А. Вибрані праці в п'яти томах / Л. А. Булаховський. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. II. : Українська мова, 1977. – 631 с.
6. Галкина-Федорук Е. М. Обращение как семантико-стилистическое средство выразительности в стихах С. Есенина / Е. М. Галкина-Федорук // Проблемы современной филологии : сб. статей к 70-летию акад. В. В. Виноградова / под. ред. М. Б. Храпченко и др. – М. : Наука, 1965. – С. 63–67.
7. Горяний В. Д. Стилістичні особливості називних речень / В. Д. Горяний // Укр. мова і література в школі. – 1974. – № 5. – С. 65–66.
8. Дудик П. С. Из синтаксису простого речення : навч. посібник / П. С. Дудик. – Вінниця, 1999. – 298 с.
9. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови : Ч. 2. : Синтаксис : підручн. для факультів мови і л-ри пед. ін-тів / Б. М. Кулик. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К. : Рад. школа, 1965. – 283 с.
10. Попов А. С. Развитие номинативных предложений / А. С. Попов // Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка : социолого-лингвистическое исследование / под. ред. М. В. Панова. – М. : Наука, 1968. – С. 322–343.

11. Руднев А. Г. Синтаксис современного русского языка : учебн. пособие для ун-тов и пед. ин-тов / А. Г. Руднев. – М.: Высшая школа, 1963. – 364 с.
12. Сич В. Ф. Номінативні речення у творах Остапа Вишні / В. Ф. Сич // Синтаксична будова української мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх та ін. – К. : Наук. думка, 1968. – С. 173–181.
13. Скаб М. Особливості виявлення апеляції в сакральних текстах / М. Скаб // Біблія і культура : зб. наук. статей / відп. ред. А. Є. Нямцу. – Чернівці : Рута, 2000. – Вип. I. – С. 221–224.
14. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові : монографія / М. С. Скаб. – Чернівці : Місто, 2002. – 272 с.
15. Шульжук К. Ф. Вивчення граматично-стилістичної природи звертань / К. Ф. Шульжук // Українська мова та література в школі. – 1968. – № 11. – С. 66–71.
16. Шульжук К. Ф. Стилістичні особливості звертань у народних піснях / К. Ф. Шульжук // Українська мова та література в школі. – 1968. – № 2. – С. 22–25.